

QARZ MABLAG'LAR ULUSHINING KORPORATIV BOZOR QIYMATIGA TA'SIRI

Sharipov Ismoil Farrux o'g'li

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti magistranti

Annotatsiya. Mazkur tezisda korporativ moliyalashtirish tarkibida qarz mablag'lari ulushining o'zgarishi kompaniya bozor qiymatiga qanday ta'sir ko'rsatishi tahlil qilinadi. Tadqiqotda qarz kapitalining iqtisodiy samaradorligi, soliq qalqoni effekti, moliyaviy intizom mexanizmi hamda investorlar kutishlari bilan bog'liq omillar kompleks baholanadi. Shuningdek, qarz ulushining ortishi bilan bog'liq qiymat o'zgarishlari nolinear xususiyatga ega ekanligi asoslab beriladi. Tezisda qarzдорlik darajasi va bozor kapitalizatsiyasi o'rtasidagi bog'liqlikning iqtisodiy mohiyati ochib beriladi hamda optimal qarz nisbatini aniqlashning nazariy va amaliy jihatlari yoritiladi. Olingan natijalar korporativ moliyaviy strategiyani shakllantirishda qarz siyosatini samarali boshqarish zarurligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: qarz mablag'lari, bozor qiymati, bozor kapitalizatsiyasi, moliyaviy leveraj, soliq qalqoni, investorlar kutishlari, kapital siyosati, korporativ moliyalashtirish.

Korporativ moliyalashtirish tizimida qarz mablag'lari ulushi kompaniyaning iqtisodiy strategiyasini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Qarz kapitali ishlab chiqarish va investitsion faoliyatni kengaytirish imkonini beradi, biroq uning ortiqcha darajada qo'llanilishi moliyaviy xavflarni kuchaytirishi mumkin. Bozor iqtisodiyoti sharoitida kompaniya qiymati investorlar tomonidan baholanadigan asosiy ko'rsatkich hisoblanadi. Shu bois qarz ulushining bozor kapitalizatsiyasiga ta'sirini aniqlash ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi. Qarz mablag'larining ma'lum darajasi qiymat yaratish jarayonini tezlashtirishi mumkin. Biroq ortiqcha

qarzdorlik investorlar ishonchining pasayishiga sabab bo'лади. Mazkur tezis aynan shu o'zaro bog'liqlikni tahlil qilishga qaratilgan.

Qarz kapitalining iqtisodiy mohiyati shundan iboratki, u kompaniyaga qo'shimcha moliyaviy resurslarni jalb etish imkonini beradi. Agar jalb qilingan mablag'lar yuqori rentabelli loyihalarga yo'naltirilsa, aksiyadorlar uchun qo'shimcha qiymat yaratiladi. Qarz mablag'lari orqali amalga oshirilgan investitsiyalar operatsion foydani oshirishi mumkin. Natijada kompaniyaning aksiyalari bozorida talab ortadi. Bozor kapitalizatsiyasining o'sishi esa kompaniya umumiy qiymatining oshganini anglatadi. Shunday qilib, qarz mablag'lari ulushi ma'lum darajada ijobiy iqtisodiy effekt keltirishi mumkin.

Soliq mexanizmi qarz kapitalining bozor qiymatiga ta'sirida muhim rol o'ynaydi. Foiz to'lovlari soliq bazasidan chegirib tashlanishi mumkinligi sababli qarz kapitali o'z kapitaliga nisbatan arzonroq moliyaviy manba sifatida qaraladi. Bu esa kompaniya sof foydasini nisbatan yuqori darajada saqlab qolish imkonini beradi. Soliq qalqoni effekti aksiyadorlar uchun qo'shimcha qiymat yaratadi. Natijada investorlar qarz ulushining ma'lum darajasini ijobiy baholashadi. Biroq soliq afzalliklari ham cheksiz emas. Qarz miqdori oshgan sari risk omillari ustuvor ahamiyat kasb etadi.

Qarz ulushining oshishi bilan bog'liq yana bir omil – moliyaviy intizom mexanizmi hisoblanadi. Qarz majburiyatlari menejmentni pul oqimlarini samarali boshqarishga undaydi. Bu esa samarasiz xarajatlarni qisqartirishga xizmat qiladi. Natijada kompaniya operatsion samaradorligini oshiradi. Investorlar bunday intizomni ijobiy signal sifatida qabul qilishadi. Shu jihatdan qarz kapitali korporativ boshqaruv sifatini yaxshilashi mumkin.

Biroq qarz mablag'lari ulushining ortiqcha darajada oshishi bozor qiymatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Investorlar yuqori qarzdorlikni moliyaviy beqarorlik belgisi sifatida qabul qilishlari mumkin. Bankrotlik ehtimolining ortishi aksiyalar narxining pasayishiga olib keladi. Kredit reytingining

yomonlashuvi yangi moliyalashtirish xarajatlarini oshiradi. Natijada kompaniya kapitalko'rsatkichlar qiymati ko'tariladi. Bu esa diskontlangan pul oqimlari qiymatining kamayishiga olib keladi. Shunday qilib, qarz ulushi va bozor qiymati o'rtasidagi bog'liqlik murakkab xususiyatga ega.

Empirik kuzatuvlar qarz ulushi va bozor kapitalizatsiyasi o'rtasida nolinear bog'liqlik mavjudligini ko'rsatadi. Dastlab qarz ulushi oshishi bilan bozor qiymati ko'tariladi. Biroq optimal nuqtadan so'ng qiymat pasayish tendensiyasini namoyon etadi. Bu jarayon risk va rentabellik o'rtasidagi muvozanat bilan izohlanadi. Optimal daraja investitsion imkoniyatlar va moliyaviy barqarorlikni birlashtiradi. Shuning uchun qarz siyosatini strategik rejalashtirish zarur.

Qarz mablag'lari ulushi kompaniya aksiyalarining bozor bahosiga ham ta'sir ko'rsatadi. Aksiyalar narxi investorlar kutishlari va kompaniyaning moliyaviy holati bilan belgilanadi. Yuqori qarzdorlik sharoitida aksiyalar bahosi o'zgaruvchan bo'lib qoladi. Bozor ishtirokchilari risk primiyasini oshirishi mumkin. Bu esa kompaniya kapitalining bozor qiymatini kamaytiradi. Shuning uchun investorlar qarz darajasini diqqat bilan kuzatadilar.

Makroiqtisodiy omillar ham qarz ulushining bozor qiymatiga ta'sirini kuchaytiradi. Foiz stavkalarining oshishi qarz kapitalining real qiymatini ko'taradi. Inflyatsiya darajasi yuqori bo'lgan sharoitda investorlar ehtiyotkorlik bilan qaror qabul qiladi. Valyuta kursi tebranishlari xorijiy qarzlar bo'yicha qo'shimcha xavflarni yuzaga keltiradi. Bu omillar kompaniya qiymatining pasayishiga sabab bo'lishi mumkin. Shu bois qarz siyosati tashqi iqtisodiy sharoitga moslashuvchan bo'lishi zarur.

Qarz mablag'larining samarali boshqarilishi kompaniyaning uzoq muddatli raqobatbardoshligini oshiradi. Optimal nisbat kapitaldan foydalanish samaradorligini kuchaytiradi. Investorlar barqaror moliyaviy siyosat yuritayotgan kompaniyalarga ko'proq ishonch bildiradi. Bu esa bozor

kapitalizatsiyasining o'sishiga xizmat qiladi. Shuningdek, qarz va o'z kapitali o'rtasidagi muvozanat kompaniya rivojlanish strategiyasini qo'llab-quvvatlaydi.

Umuman olganda, qarz mablag'lari ulushi korporativ bozor qiymatiga ikki tomonlama ta'sir ko'rsatadi. Ma'lum darajada u qiymat yaratish mexanizmi sifatida xizmat qiladi. Ortiqcha darajada esa moliyaviy risk manbaiga aylanadi. Optimal qarz siyosatini ishlab chiqish korporativ moliyaviy boshqaruvning asosiy vazifasi hisoblanadi. Qarz va o'z kapitali nisbatini iqtisodiy sharoit va kompaniya strategiyasiga mos ravishda belgilash zarur. Shu tariqa, qarz mablag'lari ulushini samarali boshqarish kompaniya bozor qiymatini oshirishning muhim omili sifatida namoyon bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Modigliani F., Miller M. H. The cost of capital, corporation finance and the theory of investment // American Economic Review. 1958. Vol. 48. No. 3. P. 261–297.
2. Myers S. C. The capital structure puzzle // Journal of Finance. 1984. Vol. 39. No. 3. P. 575–592.
3. Kraus A., Litzenberger R. H. A state-preference model of optimal financial leverage // Journal of Finance. 1973. Vol. 28. No. 4. P. 911–922.
4. Jensen M. C. Agency costs of free cash flow, corporate finance, and takeovers // American Economic Review. 1986. Vol. 76. No. 2. P. 323–329.
5. Rajan R. G., Zingales L. What do we know about capital structure? Some evidence from international data // Journal of Finance. 1995. Vol. 50. No. 5. P. 1421–1460.
6. Damodaran A. Corporate finance: Theory and practice. 3rd ed. New York: Wiley, 2011. 984 p.
7. Brealey R. A., Myers S. C., Allen F. Principles of corporate finance. 13th ed. New York: McGraw-Hill Education, 2020. 992 p.

